

ІНФОРМАЦІЙНА КУЛЬТУРА ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНО- ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Нова «інформаційна епоха» ставить перед системою освіти складну проблему – підготувати учнів до діяльності у високо розвинутому інформаційному середовищі, що, у свою чергу, вимагає оволодіння інформаційною культурою. Але це неможливо, якщо методикою формування інформаційної культури особистості не володіє сам учитель. Таким чином, у світлі завдань становлення професіонала в умовах модернізації вищої школи виникає необхідність формування інформаційної культури в майбутнього вчителя.

Аналіз відповідної психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблема формування інформаційної культури розглядалася в роботах А.М. Атаян, Ю.С. Брановського, С. О. Бешенкової, Л.С. Вінаріка, Т.Н. Вітухновської, Г.Г. Воробйова, М.Г. Вохришевої, А.А. Гречихіна, Н.Б.Зинов'євої, Л.Н. Когана, Д.Х. Джонассена, Р. Джонстона, М. І. Жалдака, В.І. Кайміна, Н.В. Макарової, В.П. Матросова, Е.А. Медведевої, Н.В. Морзе, Ю.С. Рамського, В.Ф. Сухиної, В.А. Шаповалова, В.Ф. Шолоховича, О.В. Ханової та ін.. Однак, дослідники приділяють увагу формуванню інформаційної культури лише студентів технічних закладів освіти та військових фахівців. Зауважимо, що сьогодні одним із найбільш дієвих чинників, що негативно впливають на практичне рішення аналізованої проблеми є недостатній рівень інформаційної культури майбутніх учителів англійської мови.

Звідси, наше дослідження має на

меті розглянути інформаційну культуру майбутнього вчителя як складову його професійно-педагогічної культури та визначити цілі й завдання її формування.

Поняття інформаційної культури сформувалося в 60-х рр. ХХ століття. Сьогодні існують різні підходи до визначення цього поняття, проте цілісного тлумачення не має. Так, одні автори (Л.Н. Коган, О.В. Ханова) вважають, що інформаційна культура є сукупністю знань про основні моменти інформаційного процесу, інші трактують її в широкому (Т.Н. Вітухновська, А.А.Гречихін, Д.М. Польов, І.В. Ряхінова) або вузькому (А.М. Атаян, Ю.С. Брановський, Г.Г. Воробйов, Н.В. Макарова) значенні. Причому наголошується, що в першому випадку вона розуміється в плані історичного розвитку, і її істотною характеристикою є здатність випереджувального віддзеркалення. У вузькому значенні під інформаційною культурою розуміється рівень розвитку інформаційної сфери діяльності людей.

Отже, *інформаційну культуру* слід розглядати як властивість особистості, що дозволяє, з одного боку, адекватно реагувати на процес інформатизації суспільства в цілях саморозвитку, а з іншого боку, – впливати на процес формування інформаційної культури суспільства як гуманістичної основи інформатизації [1].

Поняття „інформаційна культура вчителя іноземних мов” виокремлюється як елемент у системі понять, що відображають культурологічні характеристики особистості вчителя і що становлять свого роду піраміду, в основі якої

лежить поняття загальної культури особистості, і куди входить професійна педагогічна культура вчителя.

Зазначимо, що будь-яка культура засвоюється у формі чотирьох елементів. Дотично професії вчителя це – знання про всі компоненти процесу навчання, цілі, засоби, об'єкти, результати, прийоми і т. ін., а також знання про себе як учителя; досвід професійної діяльності (репродукція культури); творчість як перетворення і перенесення прийомів навчання (продукція нового в навчанні); досвід емоційного відношення до професійної діяльності спрямований на систему цінностей людини [7].

Отже, можна говорити про професійно-педагогічну культуру майбутнього вчителя як ціль його навчання у ВНЗ. Логіка дослідження вимагає розглянути такі суміжні поняття, як „професійна культура”, „педагогічна культура”, „професійно-педагогічна культура”. Проаналізуємо означені поняття та встановимо основу їхньої суміжності.

На думку В.О. Сластьоніна, виділення професійної культури як атрибутивної властивості певної професійної групи людей є результатом розподілу праці, що викликала відособлення деяких видів спеціальної діяльності [8].

Професія як соціально-культурне явище володіє складною структурою, що включає предмет, засоби і результат професійної діяльності: цілі, цінності, норми, методи і методики, зразки та ідеали. У процесі історичного розвитку змінюються і професії. Одні з них набувають нових соціокультурних форм, інші незначно змінюються, треті зовсім зникають або зазнають істотних змін. Високий рівень професійної культури характеризується розвиненою

здібністю до рішення професійних задач, тобто розвиненим професійним мисленням.

Відображаючи суперечливий, діалектичний характер людської діяльності, професійна культура є певним ступенем оволодіння членами професійної групи прийомами і способами рішення спеціальних професійних задач. Таким чином, професійна культура характеризує стан професійної групи.

У дослідженнях учених (Л.С. Виготський, І.Ф.Ісаєв, А.І. Міщенко, В.А. Міжеріков, В.О. Сластьонін, Н.Л. Шеховська) педагогічна культура розглядається як важлива частина загальної культури вчителя, що виявляється в системі професійних якостей і специфіці педагогічної діяльності. Особливість педагогічної культури полягає в тому, що вона не є лише професійною культурою педагога, а реалізується майже всіма членами суспільства.

Поділяючи погляди Л.С. Виготського [3] та В.О.Сластьоніна [8], які затверджували пріоритет гуманістичного, людського професіоналізму перед професіоналізмом вузькоспеціалізованим, „наочним”, ми вважаємо поняття „професійно-педагогічна культура” якнайповнішим. Носіями педагогічної культури є люди, що займаються виховною практикою, як на професійному, так і непрофесійному рівнях. Носіями ж професійно-педагогічної культури є люди, покликані здійснювати педагогічну працю, складовими якої є педагогічна діяльність, педагогічне спілкування і особистість як суб'єкт діяльності і спілкування на професійному рівневі [5:25-26].

Так, В.О. Сластьонін зазначає, що для розуміння суті професійно-педагогічної культури необхідно мати на увазі той факт, що професійно-

педагогічна культура - це системна освіта, яка включає ряд структурно-функціональних компонентів, має власну організацію, вибірково взаємодіє з навколишнім середовищем і володіє інтеграційною властивістю цілого, такого, що не зводиться до властивостей окремих частин. Вчений уважає, що особливості реалізації і формування професійно-педагогічної культури вчителя обумовлюються індивідуально-творчими, психофізіологічними і віковими характеристиками, соціально-педагогічним досвідом особистості [8].

У процесі формування професійно-педагогічної культури І.Ф. Ісаєв виділяє одну з головних тенденцій – тенденцію, що розкриває залежність формування професійно-педагогічної культури від ступеня розвитку професійної свободи особистості, її творчої самореалізації в педагогічній діяльності, у виборі її стратегії і тактики. У такому підході означена тенденція знаходить своє практичне застосування в реалізації певних принципів. З-поміж них: принцип індивідуалізації і диференціації формування педагогічної культури; принцип професійно-педагогічної спрямованості цілісного педагогічного процесу; принцип суперечливої єдності наукової і педагогічної діяльності [8:133-135].

Серед психолого-педагогічних умов формування професійно-педагогічної культури, виокремлених І.Ф. Ісаєвим, найбільш значущими для нашого дослідження, ми вважаємо, формування особистісно-творчої концепції професійно-педагогічної діяльності викладача, що припускає освоєння педагогічних цінностей і технологій; формування інноваційного середовища і включення викладача у процес створення, освоєння і

впровадження педагогічних нововведень; упровадження варіативних форм підвищення професійно-педагогічної культури, орієнтованих на розвиток педагогічної свідомості і самосвідомості, педагогічного мислення і рефлексії, педагогічних здібностей і вмінь; диференціацію і індивідуалізацію формування педагогічної культури викладача [8: 204-205].

На думку Н.Л. Шеховської, професійно-педагогічна культура є відкритою багатофункціональною системою – відкритою вже тому, що в її епіцентрі знаходиться людина, що одержала інформацію, адаптує її і транслює після такої адаптації іншим людям [9: 5-6]. Автор відзначає подібність характерних ознак загальної і професійно-педагогічної культур.

Спираючись на концепцію професійно-педагогічної культури В.Л. Беніна, С.Н. Одарюка, Ю.І. Пассова, Н.Л. Шеховської та інших [2], [6], [7], [9], ми розглядаємо професійно-педагогічну культуру вчителя як складову його загальної культури і сукупність базових складових, тісно взаємопов'язаних і взаємно проникливих. З-поміж них: педагогічна культура; професійна культура; дидактична культура; інформаційна культура; соціальна культура; соматична культура; самоменеджмент в умовах ринку.

Отже, аналіз окресленої проблеми дозволив дійти висновку, що інформаційну культуру вчителя можна розглядати як одну зі складових професійно-педагогічної культури, необхідність формування якої викликана інформатизацією освіти і суспільства в цілому.

Визначимо поняття „інформаційна культура вчителя іноземної мови”.

Інформаційна культура вчителя

іноземної мови – це складова частина його професійно-педагогічної культури, яка дозволяє йому ефективно брати участь у всіх видах роботи з інформацією: у процесі отримання, набуття, кодування і переробці будь-якого роду, в створенні на цій основі якісно нової інформації, її передаванні та практичному використанні у навчанні іноземних мов і включає розуміння природи інформаційних процесів і відносин, гуманістично орієнтовану інформаційну ціннісно-змістову сферу, розвинену інформаційну рефлексію, а також творчість в інформаційній поведінці і соціально-інформаційній активності.

З урахуванням визначення інформаційної культури вчителя іноземної мови, поданого вище, ми розглядаємо інформаційну культуру як інтеграційну якість особистості і показник професійної підготовки вчителя.

При цьому зміст поняття інформаційної культури вчителя іноземної мови доцільно розглядати з двох боків. З одного боку, як об'єктивно існуюче явище, що виражається в системі наявних знань, котрі включають способи діяльності, з іншого боку, як суб'єктивно існуюче явище, що знаходить висвітлення в діяльності вчителя іноземних мов.

Таким чином, ми можемо зазначити, що інформаційна культура вчителя англійської мови є необхідною складовою його професійно-педагогічної культури і показником його професійної підготовки та такою, що відображає її структуру й динаміку.

Аналіз сучасного стану формування інформаційної культури вчителя англійської мови свідчить про те, що 65% студентів не усвідомлюють сутність поняття

„інформаційна культура” і „інформаційна культура майбутнього вчителя англійської мови”, не знають складових інформаційної культури та не достатньо володіють основними інформаційними навичками та вміннями (уміння орієнтуватися в навколишньому інформаційному середовищі; уміння ефективно здійснювати пошук потрібної інформації у всій сукупності інформаційних ресурсів та вміння вилучати інформацію з різноманітних джерел - від періодичної преси і книг до електронних комунікацій; уміння відбирати, оцінювати й переробляти інформацію; уміння представляти інформацію у зрозумілому вигляді й ефективно її використовувати; уміння користуватися комп'ютером, себто володіти ним на рівні користувача; уміння використовувати НІТ (інформаційно-комп'ютерну технологію, телекомунікаційну технологію); уміння застосовувати інформаційні засоби в професійній і самоосвітній діяльності вчителя англійської мови; уміння регулювати свою інформаційну поведінку у світлі вироблених суспільством етичних і правових норм).

Отже, на нашу думку, перехід від декларативного обґрунтування важливості й необхідності діяльності щодо формування інформаційної культури майбутнього вчителя англійської мови до реальних практичних результатів вимагає рішення таких завдань:

1) внесення до свідомості майбутнього вчителя іноземних мов знань про суть і специфіку функціонування інформації в суспільстві;

2) досягнення гармонії всіх складових інформаційної культури;

3) допомога і контроль у набутті й використанні вчителем іноземних мов

умінь і навичок у роботі з інформаційними ресурсами.

Перший блок завдань інформаційної культури, що об'єднує завдання світоглядного характеру, включає внесення до свідомості особистості знання законів розповсюдження інформації в сучасному світі, властивостей і функцій інформації, її ролі у формуванні суспільства, ролі інформації в процесі формування мислення, поведінки, діяльності особи, психофізіологічних особливостей сприйняття і розуміння інформації. Методи та умови формування інформаційної культури в зазначеному блоці виступають як певним чином упорядковані процеси діяльності для вирішення поставлених завдань. Найбільш ефективний вплив на формування світогляду досягається за допомогою вербальних, прямих і непрямих методів, методів організації пізнавальної діяльності задля допомоги в самостійній роботі при організації пошуку, аналізу, структуризації, обробки інформації.

Другий блок завдань інформаційної культури полягає у встановленні гармонії всіх її компонентів – елементів культур: лексичної, комунікативної, інформаційно-правової, етичної, культури читання, культури мислення, культури використання сучасних інформаційних технологій. Формування необхідного рівня розвитку цих компонентів здійснюється у ВНЗ. Інформаційна культура у студентів педагогічних ВНЗ, включає і вироблення етичних принципів, оптимальних форм поведінки в інформаційному середовищі, раціональних звичок, які сприяють гармонізації спілкування майбутнього вчителя із зовнішнім світом.

Завдання формування

інформаційної культури майбутнього вчителя вирішується й блоком психолого-педагогічних дисциплін, які представляють кращі зразки інформаційної продукції, що орієнтуються на високі етичні і естетичні критерії.

Третій блок охоплює завдання, пов'язані з використанням інформаційних ресурсів суспільства. Формування інформаційної культури студентів педагогічних вузів включає знайомство з основними процесами інформаційної діяльності, із структурою інформаційних ресурсів суспільства, оволодіння алгоритмом пошуку документованої і не документованої інформації, уміння використовувати електронні інформаційно-пошукові системи, застосовувати інформаційні засоби в професійній і самоосвітній діяльності вчителя іноземних мов. Формування навичок самостійної роботи з різними джерелами інформації включає визначення змісту документа при збіглому його перегляді, різну техніку читання тексту, вилучення інформації з тексту, систематизацію і оформлення отриманих даних, організацію особистої інформаційної бази (особистих картотек, комп'ютерних баз даних). Ми вважаємо, що слід акцентувати увагу на готовності до співпраці, толерантності, терпимості до чужої думки, умінню вести діалог і знаходити змістові компроміси, на здатності створювати власний інформаційний продукт, виконаний і представлений з орієнтацією на колег.

Отже, аналіз наукового досвіду дає підстави вважати формування інформаційної культури майбутнього вчителя англійської мови як необхідної складової його професійно-педагогічної культури однією з цілей професійної освіти, зокрема, вищої школи в контексті її модернізації.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Атаян А.М.* Информационная культура личности в условиях информатизации общества. - http://vio.fio.ru/vio_01/Present/ИТО/1998-99/A/ata.
2. *Бенин В.Л.* Педагогическая культура: философско-социологический анализ. – Уфа, 1997. – 214 с.
3. *Медведева Е.А.* Основы информационной культуры // Социс. – 1994. – №11. – С. 57-62.
4. *Выготский Л.С.* Избранные педагогические исследования. – М., 1957. – 517 с.
5. *Исаев И.Ф.* Теория и практика формирования профессионально-педагогической культуры преподавателя высшей школы. – М. – Белгород, 1993. – 219 с.
6. *Одарюк С.Н.* Педагогическая культура как объект дидактики // Постметодика. – 2001. – №5. – С. 136-141.
7. *Пассов Е.И.* Культуросообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация. // ИМ. – 2002. – №4. – С. 3-18.
8. *Сластенин В.А., Исаев И.Ф., Мищенко А.И., Шиянов Е.Н.* Педагогика: Уч. пособ. – М., 1997. – 512 с.
9. *Шеховская Н.Л.* Формирование профессионально – педагогической культуры преподавателей колледжа: Дисс. ... канд. пед. наук. – Белгород, 1997. – 197 с.

Подано до редакції 22.01.07

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена проблеме формирования информационной культуры будущего учителя иностранного языка как составляющей его профессионально-педагогической культуры. В статье рассматриваются цели и задачи формирования информационной культуры будущего учителя иностранного языка.

SUMMARY

The article concerns the phenomenon of informational culture of an intending foreign language teacher as a component of his/her professional pedagogical culture. The author touches upon some aims and tasks of formation of an intending foreign language teacher's informational culture.

Науковий керівник: к. пед. н., доц. С.В. Боднар.